

חלק פרק אחד עשר סנהדרין

צח.

תורה אור

1. אם תשוב וישראל
 יאמר יי אלי תשוב ואם
 תסיר שיקצוק מפני ולא
 יימיהו ד ר
 2. ואשבע את האיש
 לבוש הבדים אשר
 ממעל למימי ידאד ותרם
 ימינו ושואלו אל
 השמים וישבע בדי
 העולם כי למועד
 מועדים וחצי וככלות
 כן יד עם קדש תכלינה
 כל אלה: דינאל יב ז
 3. ואתם הרי ישראל
 עופכם תחננו ופריכם
 תשא לעמי ישראל כי
 קרבו לבוא:

4. כי לפני ימים ההם
 שבר האדם לא נהיה
 ושבר הבקמה איננה
 וליוצא ולבא אין שלום
 מן הצד ושאלה את כל
 האדם אשר ברעהו:
 5. שלום רב לאהבי
 תורתך ואין למו
 מקבול:

6. או אשקיע מימיהם
 ונהרום כשמן אוליך
 ואם אודי אלהים:
 7. ביום ההוא אצמיח
 קרן לבית ישראל ולך
 אתן פתוחן פה בחוקם
 וידעו כי אני יי:
 8. כי לפני קציר בחרם
 פרח ויבשר גמל ויהי צבא
 וברת רבוליים במפורות
 זאת הקטשות הסיר
 ישעיהו יח ה

9. בעת ההיא יביל שי
 לך צבאות עם
 ממשך ומורט ומעם
 נורא מן הוא והלאה גוי
 קר ומבוסה אשר קראו
 נהרים ארצו אל מקום
 שם יי צבאות הר
 ישיעיהו יח ז

10. ביום ההוא לאתבוש
 מכל עליתך אשר
 פשת בי פי אז אסיר
 מקרבך עלידי וגאנתך ולא
 תוספי לבהך עוד בחר
 צפניה ג יא
 11. והשארתי בקרבך
 עם עני וכל חסו בשם
 יי: צפניה ג יב

12. ואשיבה יי עליך
 ואצרך כבר סיגך
 ואסירך כל בדיליך:
 13. ואשיבה שפטיך
 בקראתך והצדק
 כבתחלה אתר בן יקרא
 קך עיר הצדק קרנה
 נאמנה:

14. ישיעיהו א כה-כו
 15. ציון במשפט תפדה
 ושיבה בצדקך:
 16. ישיעיהו א כז
 17. ועמך בלם צדיקים
 לעולם יירשו ארץ נצר
 משעי מעשה יי
 להתקפאר:

18. ישיעיהו ס כ
 19. ויהא כי אין איש
 וישתומם כי אין מפגעי
 ותועש לו וירעו וצדקתו
 היא סמכותו:
 ישיעיהו טו טז

20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

כמו (ישעיה י) כמקום נוסק וכמו (שם נח) יאלכס סס. רוח המקום
 נוקצת וממחבת אומן עם החרות הצלות שאף הוא ממכוין להשמדם:
 יירשו ארץ. היינו גאלוה: עם ענני שמיא כבר אינש אפי. במהירות:
 וקצו עני ורובע על החמור. כעני הצב על חמורו צעלות: סוסי

צדקה. סוס מסוקו ו ומכוון ונאה
 שיש לי דגנאי הוא שיצא על חמור.
 מלגלג היה. ל"א סוסיא צדקה סוס
 צדוק לרוץ: צר חמור גווי. כלום
 יש לך סוס צר מלאה גווינן שחמור
 שלו כן הוא. צמלמל צעלמל דמיי: חמור
 חמור. מלאה צלשון פרסי: האדון
 הוה. שכינה היתה עמסה: קול
 שלשה. דשכינה הוה צהדיי:

לדידיה. למשיח: צפתחא (ד) דקרא.
 נראה למורי לא צפתח העירט ממש
 אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם
 וקאמר ליה דצדמוט דז של גן עדן
 שכנגד פתח העירט משיח שרוי:
 סוצני חלאים. מנוגעים והוא נמי
 מנוגע דמתיב (ישעיה ג) והוא מחולל
 מפשעיו וכתיב (שם) תלינו הוא
 נשא: ונלוה. מי שיש לו חרע
 וחמש נגעים: אסרי לכו ושרו צדחא
 זימנא. מתירין כל נגיעתן צידח
 ומקמיין אותן ומורין וקושרין אותן:
 ואיסו. משיח: שרי חד. נגע
 ומקנחו וקושרו ואח"כ ממיר האחר.

ועושה כן ואינו ממיר שני נגעים יחד
 דסצר אי צעי לי ללאת וליגאל את
 ישראל לא איתעכב כתי קשירת שני
 נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח
 לאימת אחי מר אמר ליה היום:
 אצתק לך ולאציד לעולם הצב. דלי
 לאו לדיקים גמורין אתם לא היה
 יהיב לך שלמא ולא היה מדכר שמייה
 דלצון: היום אס נקולו. של הקציה
 תשמעו: השער הוה. של עיר רומי
 שצעיר רומי היה אותו שער: ואין
 מספיקין לנטוה. פעם שלישי: מי
 פמיים. ירדן נוצע מוננו דמניח
 צצכרות (דף קה) ירדן ואלא מעמרת
 פמיים ומפרש התם שפיר: העמיקו
 ארוני. עשו לי קצר צקרקע עמוק:
 שאין

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו
 רבי אליעזר והלא כבר נאמר אם תשוב
 ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי
 יהושע והלא כבר נאמר ואשמע את האיש
 לבוש הבדים אשר ממעל למימי האודר
 ויום ימינו ושואלו אל השמים וישבע בחי
 העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ
 יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושחק רבי
 אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה
 מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם
 חתנו ופריכם תשא לעמי ישראל וגו' רבי
 (אליעזר) ואמר אף מזה שנאמר כי לפני
 הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה
 ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום
 מן הצד (מאי ליוצא ולבא אין שלום מן
 הצד רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב
 בהם שלום דכתיב שלום רב לאהבי תורתך
 אין שלום מפני צד ושמואל אמר עד שיהיו
 כל השערים כולן שקולין אמר רבי הנינא
 אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא
 ימצא שנאמר אז אשקיע מימיהם ונהרותם
 כשמן אוליך וכתב (בתריה) ביום ההוא
 אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי המא בר
 הנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות
 הולה מישראל שנאמר וברת הזוללים
 במזמרות וכתוב בתריה בעת ההיא יובל שי
 לה צבאות עם ממשך ומורט אמר זעירי
 אמר רבי הנינא אין בן דוד בא עד שיכלו
 גסי הרוח מישראל שנאמר כי אז אסיר
 מקרבך עליזי גאותך וכתוב והשארתי
 בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' אמר רבי
 שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש אין בן
 דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושופטים
 מישראל שנאמר ואשיבה ידי עליך ואצרוף
 כבוד סיגך וגו' ואשיבה שופטיך אמר עולא אין ירושלים נפרדת אלא

בצדקה שנאמר ציון כמשפט תפדה ושביה בצדקה אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמנושי אי
 בטלי דיניי בטלי גזירפטי אי בטלי יהירי בטלי אמנושי פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך
 חכה לו שנאמר ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו
 שנאמר כי יבא כנהר צד (ו) רוח ה' נוססה בו וסמך ליה ובה לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא
 בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב ובעמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו
 חייב דכתיב וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתוב למעני אעשה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע
 בן לוי רמי כתיב בעתה וכתוב אהישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי
 כתיב ויראו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתוב עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב
 על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישר ליה סוסיא (ב) ברקא דאית לי
 אמר ליה מי אית לך בר חמור גווי ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון
 בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג'
 שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שיליה לדידיה והיכא יתיב אפיתחא (א) דקרתא ומאי סימניה
 יתיב ביני ענני סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא
 איעכב אול לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל
 היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבך לעלמא דאתי
 א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך (ב) היום אם בקולו תשמעו שאלו
 תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתיירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו
 מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו
 לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן
 אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני
 שאין

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ צדכר: וכלום נפץ יד עם קדש.
 כשתכלה תקומתם וחזק ידיהם שהיתה נפולה אילך ואילך גבורה
 ותועלת לפשועי אנה ואנה ואתה שמתלה גבורתם שהיו שפלים למלך:
 סלנינה. אלו החרות ויצא משיח כדלמדין כי אולת יד: מגולה מוה.
 כשתמן ארץ ישראל פריה צעין יפה
 או יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה
 יותר: ר' אליעזר אומר מוה. הפסוק
 כשתראה לחין שום אדם שמתכר
 ואף שכר הצמחה לא נהיה והיינו
 כדלמדין עד שמתלה פרותה מן הכיס
 אין מעות מצויות צדיק: שכר צמחה.
 עבודת האדמה שהיא על ידי צמחה
 איננה: וליוצא ונצח אין שלום. או
 יצא משיח: [שלום רב]. והיינו וליוצא
 ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה
 דינם ללאת ולבא צלום דכתיב שלום
 רב לאהבי תורתך אפילו לנהנה אין
 שלום: מן החר. מרוב הצרות. ל"א
 מיצר הרע: שקולין. שזין שער
 התבואה ויין רוחי כדלמדין חמישית
 שוצע גדול. ל"א שקולין שזין שכולן
 יקרין: כשמן אוליך. שהיו כולן קפויין
 וכיון שהם קפויין אין דגים נמלאין
 צמחה: עד שהלכו מלכות הולה.
 שלא תהא להם שום שולטנות לישראל
 אפילו שולטנות קלה ודלה: נטשושי.
 ענפים קטנים כלומר השמים
 והשופטים: והסו נשס השס. כלומר
 שתצא להם גאלוה ויחסו צלל שדי:
 סיגך. מערבות שכן: צדייך.
 המובדלים לראשי עם: יהירי. גסי
 רוח מישראל: אמנושי. פרסיים כמשפין
 שמתעריין ישראל: צמס' שבת (דף עה).
 פלוגתא איכא למאן דלמר אמנושי
 חרשי ואיכא מ"ד גרופי עובדי כוכבים:
 גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים (ז'
 המזבזבזין את ישראל צמקלות: ואצרוף
 כבוד סיגך. רבים וגדולים צמקלות
 כשאצרוף ואסלקס ממך אזי אסירה
 כל צדיליך: אמנושי. אלהים מיראת
 המקום: סיגך. כמו רב דמתרגמינן
 קני: משפטיך. כמו [א] (צפניה א) שופטיך:
 פנה אויבך. גזירפטי: נוססה.

הגהות הגר"א
 [א] בני צפתחא דקרתא.
 נמחה מינן דקרתא וי"ב
 דרומי: [ב] רשי"י ד"ה
 משפטיך כמו (צפניה א)
 נמחה פמייה ג:

הגהות מהר"ב
 רגישבורג
 [א] נמי צמחתי וכת
 הוללים צמחתי ואל
 הנישיות הסר ל"א:

מוסף רשי"י
 אי בטלי יהירי.
 ישראל ממהירם צבולות
 ומבולווי יהיום פפסיס
 הללו. בטלי אמנושי.
 ינטו ממתיים ומדיים
 המשיחיים אותם (שב
 קט). אי בטלי דיניי.
 רשעים מישראל שמתן
 דין. בטלי. מעל ישראל.
 גזירפטי. נושאי שפטי.
 עובדי כוכבים (שם).
 סיגך. הם גפי הרוח
 שמגלין עמך, לשון שיה
 מלא. ואחר כך ואסיר
 כל צדיליך, אלו אותם
 המבדלים שונאי ישראל
 מן הקי"ה בעקביהם
 ובפחומם (שם).

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז

למעני למעני אעשה כי איך יקל וכבודי לאחר לא אתן: ישיעיהו מח יא
 20. הקטן והיה לאלקי והצעיר לגוי עצום אני יי בעתה אחישנה: ישיעיהו ס ככ
 21. תהו היות בחווי ליליא וארו עם עניי שמיא
 כבר אגש אתה הנה ועד עתק יומיא מטה וקדמויה הקרבוה: דינאל ז יג
 22. גילי מאד בת ציון הריעו בת ירושלם הנה מלכך יבוא קך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור וצל עיר בן אנתונו: זכריה ט ט
 23. כי הוא אלהינו ונאנחנו עם מרעיתו וצאן ידו ידיום אם בקלו תשמעו: תהלים צ ז